

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ , O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**LIBERALIZACE TRHU S ELEKTRICKOU ENERGIÍ, JEJÍ
ANALÝZA, PŘÍNOSY A DOPADY PRO KONEČNÉHO
ZÁKAZNÍKA A ELEKTROENERGETICKÝ SEKTOR**

Autor práce: Stanislav Jirák

Studijní obor: Mezinárodní teritoriální studia (Regionální studia)

Forma studia: kombinovaná

Vedoucí práce: Doc. Ing. Antonín Plaček, CSc.

2007

Prohlašuji, že bakalářskou práci na téma „Liberalizace trhu s elektrickou energií, její analýza, přínosy a dopady pro konečného zákazníka a elektroenergetický sektor“ jsem vypracoval samostatně. Použitou literaturu a podkladové materiály uvádím v samostatné kapitole na konci této práce.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna ke studijním účelům.

.....

podpis

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Doc. Ing. Antonínu Plačkovi, CSc., za cenné rady, připomínky a metodické vedení bakalářské práce.

OBSAH

OBSAH	4
ÚVOD	5
1. Liberalizmus a tržní ekonomika	6
2. Energetika jako součást technické infrastruktury	7
2.1. Energetický trh České republiky	7
2.2. Primární energetické zdroje a jaderná energetika	11
3. Energetická politika v evropském kontextu a z pohledu EU	16
4. Energetická politika České republiky	23
4.1. Zákonné nástroje v oblasti energetické politiky	25
4.2. Státní energetická koncepce	26
5. Liberalizace a restrukturalizace české energetiky	28
6. Liberalizace trhu s elektřinou v zahraničí	30
7. Liberalizace a privatizace ČEZ	35
8. Některé názory na postup liberalizace trhu s elektrickou energií	37
9. Závěry a otevřené problémy	39
Použitá literatura a prameny	41
Seznam zkratk	43
ABSTRAKT	44
ABSTRACT	45

ÚVOD

Energetická politika každého státu, tedy i České republiky, je nejdůležitější součástí hospodářské politiky. Odráží základní odpovědnost státu pro vytváření podmínek pro dlouhodobé uspokojování společnosti v dodávkách energií za přijatelné ceny. Při řešení dlouhodobých koncepčních otázek souvisejících se zabezpečením dodávek energií se dostáváme k otázkám bezpečnosti na straně jedné, i otázkám trvale udržitelného rozvoje na straně druhé. První problematika, jak ukazuje současná situace, se dotýká geopolitických otázek, kdy dodávky prvotních energetických zdrojů mohou být použity jako politický nástroj. Druhý okruh se dotýká otázek životního prostředí, protože trvale udržitelný rozvoj lidské společnosti souvisí právě s nenarušováním ekologie výrobou a dodávkami energií. Současně výzvou celé společnosti, ve světovém pohledu, z hlediska dlouhodobých časových horizontů, je nahrazení primárních zdrojů energií (uhlí, ropa) obnovitelnými a nekonvenčními energetickými zdroji. Zde se dostávají energetické koncepce do oblasti ekonomické efektivnosti, která právě souvisí s vytvářením podmínek pro efektivní výrobu a využití různých energetických zdrojů. Energetická koncepce naší republiky je vázána řadou dokumentů a mezinárodních smluv, musí akceptovat zahraniční zkušenosti, postupy a standardy Evropské unie.

Při volbě priorit, cílů a nástrojů energetické koncepce je třeba tedy respektovat hlediska energetická, ekologická, ekonomická i sociální.

Součástí energetického hospodářství, energetické politiky a tedy i energetické koncepce je liberalizace a restrukturalizace. Liberalizace je důsledkem harmonizace české energetické legislativy s právní úpravou v Evropské unii (EU). O restrukturalizaci sektoru se v současné době snaží česká vláda, jejímž úmyslem je maximalizace výnosů souvisejících s privatizací státních podílů v elektroenergetických firmách.

Uvedená problematika, jak patrně z výše uvedeného, je problematikou navýsost složitou, dotýkající se otázek politických, ekonomických, sociálních, ekologických, mezinárodních a bezpečnostních. Ve své bakalářské práci jsem se snažil naznačit pouze okrajově složitost uvedené problematiky. Jsem si vědom, že řešení otázek v oblasti energetiky, restrukturalizace a liberalizace trhu s elektrickou energií, je prací vyžadující dlouhodobé a týmové řešení. Přesto bych rád na uvedené problematice pracoval dál, v magisterské práci.

1. Liberalismus a tržní ekonomika

Liberalismus představuje filozofii ekonomické svobody, která vidí ve volné směně a ve svobodných neregulovaných trzích nejlepší záruku přirozené spravedlnosti v lidských vztazích, jakož i efektivní alokaci ekonomických zdrojů a hospodářského růstu. Jinými slovy obecně můžeme o liberalizmu, liberálním přístupům říct, že je výzvou vládám, aby nezasahovaly do ekonomiky. Role státu v tomto pojetí spočívá v ochraně soukromého vlastnictví a v zajištění veřejných statků. Stát má vytvářet legislativními normami pravidla pro soutěž na trzích, má dbát na jejich dodržování, bránit před nedovolenými zásahy do tržního prostředí (např. kartelové dohody). Stát má zasahovat v případech tržních selhání, v oblasti veřejných statků, externalit a přirozených monopolů.

Přirozený monopol existuje díky přirozeným překážkám pro vstup dalších firem do odvětví. Takovou překážkou bývá zejména vysoký podíl fixních nákladů. Fixní náklady (podmíněně nezávislé, stálé) nezávisí na objemu výroby (objemu produkce) a svým vysokým podílem v provozních (výrobních) nákladech jsou typické pro odvětví technické infrastruktury (síťový charakter). K těmto odvětvím patří např. doprava, vodárenství a **energetika**. Vlády často přirozeným monopolům regulují ceny na úrovni $P = N_p$, kde P je regulovaná cena a N_p jsou průměrné provozní (výrobní) náklady. Při těchto cenách prakticky přirozený monopol (firmy technické infrastruktury) dosahují nulový ekonomický zisk.

Regulace je ovšem velmi obtížná vzhledem k nedostatečným informacím regulátora o průběhu provozních nákladů. V dopravě ještě nedošlo k úplné liberalizaci cen (tarifů). Zejména přepravy osob v oblasti tzv. veřejné služby (přepravy do zaměstnání, škol, úřadů, k lékaři), které v důsledku slabých zátěžových proudů cestujících jsou pro dopravce (dopravní firmy) ztrátové a dopravce by je nezajišťoval, veřejná správa (stát, kraj, obec) dotuje. V praxi to znamená, že objednávka dopravních kapacit (vlaků, autobusů) u dopravců je uskutečňovaná veřejnou správou a ta ztrátu dopravním firmám (rozdíl mezi tržbami a provozními náklady) a minimální zisk vyrovnává (dotuje).

Liberalizace elektroenergetického trhu si dává za cíl zavést konkurenční prostředí do oblasti výroby a obchodu s elektřinou. Distribuce elektřiny zůstane zřejmě po určitou dobu regulovaným odvětvím, protože jak bylo výše uvedeno, jde o činnost vykazující znaky přirozeného monopolu.

2. Energetika jako součást technické infrastruktury

O infrastruktuře můžeme obecně říct, že jde o soubor podmínek a odvětví, které podmiňují fungování a rozvoj celé ekonomiky. Infrastrukturu rozdělujeme na infrastrukturu technickou, sociální a ekonomickou. Do infrastruktury technické zahrnujeme dopravu, telekomunikace, vodní a odpadové hospodářství, energetiku. Do infrastruktury sociální řadíme zejména zdravotnictví, školství, bytové hospodářství. Do ekonomické infrastruktury řadíme finanční, bankovní a pojišťovací služby.

2.1. Energetický trh České republiky

Máme-li se zabývat otázkami liberalizace energetického trhu, je potřebné tento trh definovat, popsat. Znamená to uvést jeho účastníky, popsat jeho technologii a specifika.

Energetika je odvětvím zabývajícím se získáváním, úpravou, zpracováním, přenosem a rozvodem energie. Energetika zahrnuje tři energetické soustavy a to elektroenergetickou (elektrizační), teplárenskou a plynárenskou. Oficiální statistiky do tohoto odvětví zahrnují i vodárenství. Energetika je významným odvětvím, ve kterém je v současné době zaměstnáno přibližně sedmdesát tisíc pracovníků, což představuje necelé 2 % všech pracovníků národního hospodářství. Podíl energetiky na produkci národního hospodářství představuje 5,6 %. Energetika má oproti ostatním odvětvím národního hospodářství (spolu s odvětvím doprava) některá specifika, mezi která jako nejvýznamnější můžeme uvést u výroby elektřiny nemožnost skladování produkce.

Hlavními energetickými zdroji v naší republice jsou fosilní paliva (uhlí, ropa, zemní plyn), jaderná energie a energie vodních toků. Jak fosilní, tak jaderná paliva zařazujeme mezi neobnovitelné energetické zdroje. Tyto zdroje jsou, bohužel, v dlouhém časovém horizontu vyčerpatelné u nás i ve světě. Tato skutečnost představuje základní výzvu - ***jak v budoucnosti zajistit lidské společnosti energetické zdroje?*** Výroba energie z druhotných energetických zdrojů, např. spalováním odpadů, výrobou bioplynu a využitím odpadního tepla, výroba elektřiny z energie větru nebo sluneční energie což spolu s dřevním odpadem, slámou, speciálními plodinami, obnovitelné energetické zdroje, je věcí budoucnosti.

Podíl obnovitelných zdrojů na spotřebě energie činí v EU 6 % a do roku 2010 má vzrůst na 12 %. V České republice podíl obnovitelných zdrojů na spotřebě energie tvoří pouze něco mezi 3-4 %.

Elektrárenství

Rozhodující formou energie je **elektřina**. Většinu elektrické energie u nás vyrábíme v parních elektrárnách (67%), 20 % elektrické energie pochází z jaderných elektráren, 3,7 % z elektráren vodních (zbytek se vyrábí pomocí plynových turbín a spalovacích motorů). Elektrárny vyrábějící elektřinu dělíme na tepelné (parní, jaderné), vodní (průtokové, akumulční) a ostatní (geotermální, sluneční, větrné aj.). Většina parních elektráren je soustředěna v severozápadních Čechách (13 hnědouhelných, 1 černouhelná). Jadernými elektrárnami jsou Dukovany a Temelín. Vodní elektrárny jsou soustředěny především na Vltavě, které tvoří vltavskou kaskádu. Pro úplnost můžeme uvést následující tabulku:

Tabulka 1: Struktura výroby elektrické energie brutto v roce 2005

	Výroba elektřiny brutto [GWh]	Instalovaný výkon[MW]
PE		
spalováním černého uhlí	6 382,00	
spalováním hnědého uhlí	43 480,40	
spalováním biomasy	552,3	
spalováním olejů	236,4	
spalováním zemního plynu	313,1	
spalováním ostatních plynů	1 053,90	
ostatní	119,1	
Celkem PE	52 137,20	10 663,80
PPE + PSE		
spalováním zemního plynu	784	
spalováním bioplynu	85,4	
spalováním ostatních plynů	1 779,10	
ostatní	16,6	
Celkem PPE + PSE	2 665	800,40
VE	3 027,00	2 166,00
JE	24 727,60	3 760,00
VTE	21,3	22
SLE	0,1	0,1
Celkem	82 578,50	17 412,20

Poznámka: PE– parní elektrárny, PPE– paroplynové elektrárny, PSE– plynové a spalovací elektrárny, VE– vodní elektrárny, JE– jaderné elektrárny, VTE– větrné elektrárny, SLE– solární elektrárny

Elektřina je specifický produkt, který se nedá skladovat, musí být k dispozici spotřebitelům v rozsahu a čase jejich potřeby. Z toho vyplývá, že základní charakteristikou výrobní schopnosti elektrárny je její výkon. V důsledku toho podstatnou část výrobních nákladů představují náklady fixní, ze kterých jsou rozhodující odpisy.

Elektroenergetický systém naší republiky je organizován dle úrovní jednotlivých napětí. Účastníky **trhu s elektřinou** jsou výrobci, provozovatel přenosové soustavy, provozovatelé distribučních soustav, operátor trhu, obchodníci s elektřinou a koneční zákazníci.

Výrobci mají právo se připojit k elektrizační soustavě, pokud jsou držiteli licence na výrobu elektřiny a splňují podmínky připojení k přenosové soustavě nebo k distribučním soustavám. Mají právo nabízet a dodávat elektřinu vyrobenou ve vlastní výrobě na krátkodobém trhu s elektřinou organizovaným operátorem trhu. Dominantním výrobcem elektrické energie na českém trhu jsou České energetické závody, a.s. (ČEZ a.s.).

Provozovatel přenosové soustavy (ČEPS – Česká přenosová soustava) obhospodařuje přenosové sítě velmi vysokého napětí (většinou 200 a 400 kV). Zajišťuje spolehlivé provozování a rozvoj přenosové soustavy, poskytuje přenos elektřiny na základě smluv, řídí toky elektřiny v přenosové soustavě i na mezistátní úrovni (ve spolupráci s provozovateli distribučních soustav). Jinými slovy zajišťuje, kromě jiného, dovoz (vývoz) elektřiny ze (do) zahraničí.

Provozovatelé distribuční soustavy (distribuční sítě nižších řádů) jsou regionální distribuční společnosti jako např. E.ON (dříve Jihočeská energetika a.s.). Diskutabilní se jeví vlastnictví pěti regionálních distribučních společností dominantním výrobcem elektřiny ČEZ a.s. Provozovatelé zajišťují provozování a rozvoj distribuční soustavy na území vymezeným licencí, umožňují distribuci elektřiny na základě smluv a řídí toky elektřiny v distribuční soustavě s ohledem na spolupráci s ostatními distributory a přenosovou soustavou. **Provozovatel distribuční soustavy nesmí být držitelem licence na přenos elektřiny.**

Technické dispečinky zabezpečují rovnováhu mezi zdroji a potřebou elektřiny a bezpečný provoz elektrizační soustavy. Dispečink provozovatele přenosové soustavy odpovídá za dispečerské řízení výroby a přenosu v přenosové soustavě a za dodržování pravidel propojení se sousedními státy. Dispečink provozovatele distribuční soustavy odpovídá za řízení výroby a distribuci elektřiny v distribuční soustavě. Dispečink

přenosové soustavy je při předávání výkonů nadřízen dispečinku distribučních soustav.

Operátor trhu s elektřinou je akciová společnost založená státem. Zpracovává bilance nabídek a dodávek elektřiny mezi výrobcí, provozovatelem přenosové soustavy, provozovatelem distribučních soustav, obchodníky a zákazníky. Organizuje trh s elektřinou.

Obchodník s elektřinou má právo na přepravu dohodnutého množství elektřiny, pokud má uzavřenu smlouvu o přenosu a distribuci elektřiny.

Teplárenství

Úkolem teplárenské soustavy je výroba a přenos tepla od výrobce ke spotřebiteli. Při klasické výrobě je teplo jediným produktem – spalování energetického paliva v kotli. Modernější výroba tepla v teplárnách je vždy kombinovaná s výrobou elektřiny v tzv. kogenerační jednotce KVET. Tou je obvykle spalovací motor na zemní plyn, který pohání generátor vyrábějící elektřinu. Chlazením motoru se získává druhý produkt – teplo. Mezi významné zdroje tepla a elektřiny patří také kogenerační výroba ve veřejných teplárnách a závodních elektrárnách, kde parní protitlaké nebo odběrové kondenzační turbíny rovněž pracují v kogeneračním režimu.

Plynárenství

Úkolem plynárenství je těžba, úprava, výroba i místní rozvod topných plynů (zemního plynu, svítiplynu, generátorového plynu, koksárenského plynu a kapalných uhlovodíkových plynů) pro potřeby průmyslu, veřejné spotřeby a domácností. Topné plyny se získávají převážně úpravou zemního plynu a zčásti zplynováním tuhých paliv. Plynárenské podniky, kromě výroby plynu, zajišťují jeho čištění, úpravu jeho složení, uskladňování, rozvod a jiné činnosti. Dálkový rozvod je u zemního plynu a svítiplynu. Kapalně topné plyny se přepravují v tlakových nádržích. Oproti elektrické energii se dá plyn skladovat. V naší republice se plyn stává jedním z hlavních zdrojů energie.

I v plynárenství probíhá liberalizace. Od 1.1.2006 mohli zákazníci – odběratelé plynu změnit dodavatele zemního plynu. Ovšem stále je tento segment energetického trhu cenově regulován. Od letošního roku (2007) je trh otevřen úplně. Účastníky trhu s plynem jsou výrobci, provozovatel přepravní soustavy, provozovatelé distribučních soustav, provozovatelé podzemních zásobníků plynu, obchodníci s plynem a koneční zákazníci. Trh s plynem se uskutečňuje v zařízeních teplárenské soustavy, která jsou tvořena výrobkami plynu, přepravní soustavou, distribuční soustavou, přímými

plynovody, podzemními zásobníky plynu a plynovodními přípojkami. Předpokladem otevření trhu s plynem byla nutnost oddělit u plynárenských podniků distribuční a obchodní činnost. Od ledna 2006 se rozdělil RWE Transgas na dvě firmy. První firma, RWE Transgas a.s. realizuje obchod se zemním plynem, provozuje podzemní zásobníky a novou evropskou centrálu RWE na nákup zemního plynu.

Druhá firma RWE Transgas s.r.o. se zabývá přepravou zemního plynu a správou přepravní sítě. Od ledna 2007 se rozdělí obdobným způsobem stávající distribuční společnosti (obchod a přeprava). Cílem liberalizace, stejně jako u trhu s elektrickou energií, je vytvoření konkurence na trhu. Dosavadní praxe v průběhu liberalizace ukazuje, že časté úřední intervence, legislativní prostředí a jeho změny, nevytvářejí vhodné podmínky pro rozhodování nových subjektů o vstupu na trh a investiční činnost. Paradoxně tak může dojít k tomu, že přemíra regulace může vést k potírání konkurenčního prostředí.

Podle studie Mezinárodního výzkumného ústavu pro veřejné služby nemá otevření trhu s plynem a **elektřinou** viditelný efekt na domácí spotřebitele (konečné zákazníky), např. liberalizace britského energetického trhu nepřinesla očekávané výsledky. Ukazuje se totiž, že globalizační trendy směřují k majetkové koncentraci a omezují soutěž. K podobným výsledkům jsem došel při studiu řady domácích podkladů, rozhovorů s odborníky i já při vypracování této práce. Více bude uvedeno v závěru.

2.2. Primární energetické zdroje a jaderná energetika

Jedním ze základních celospolečenských problémů, v globalizujícím se světě, je otázka zajištění energií pro současnou, ale hlavně budoucí generaci. Dle mého názoru problémy zabezpečení dostatečných zdrojů energie, problémy zabezpečení dodávek vody a problémy životního prostředí jsou problémy ovlivňující samu existenci lidstva.

Průměrná spotřeba energie na člověka a rok se od roku 1950 zvýšila z necelé 1 tuny měrného paliva (tmp), na více než 2 tuny a stále rovnoměrně stoupá a násobí se stále rostoucímu počtu obyvatel. Dnes se spíše pro spotřeba energie používá jednotka tuna ropného ekvivalentu (top), která představuje 1,433 násobek (tmp). Přes různé předpovědi (zejména z ekologických kruhů) o „nasyčení“ trhu energiemi a technickému rozvoji vedoucímu ke snižování energetické náročnosti, je možno s jistotou tvrdit, že spotřeba energie ještě dlouho poroste, protože většina lidstva po ní stále hladoví.

Spojené státy americké (USA), Japonsko, Evropa má spotřebu 6-10 tun paliva na osobu a rok, zbytek světa hospodaří pouze s 0,8 tuny paliva na osobu a rok.

Primární energetické zdroje

Hlavními spotřebiteli primárních energetických zdrojů jsou elektrárny (33%), doprava (25%), průmysl, zemědělství a domácnosti (42%). U nás máme poměrně významné zásoby uhlí, ale téměř žádnou vlastní ropu, plyn a rozumně využitelnou vodní sílu.

Podívejme se nyní na podíl primárních zdrojů při výrobě elektrické energie:

- fosilní paliva 60 %
- vodní energie 20 %
- jaderná energie 20 %

Zajímavé je rozložení primárních zdrojů na světové spotřebě energie:

- uhlí 30 %
- ropa 35 %
- jaderná energie 6 %
- plyn 25 %

Ve světových podílech primárních zdrojů jsou velké rozdíly mezi jednotlivými zeměmi. Např. Francie vyrábí přes 75 % elektřiny z atomových elektráren. Norsko vyrábí veškerou elektřinu ve vodních elektrárnách. Spotřeba energie v ČR kolísá okolo trojnásobku světového průměru.

Všechny formy energie, které člověk využívá, mají původ v některém primárním zdroji. Primární zdroje můžeme rozdělit:

Věčné, obnovitelné a ekologicky přijatelné zdroje:

- slunečná energie
- vodní energie
- větrná energie
- energie biomasy
- přílivová energie
- geotermální energie
- deuterium

Neobnovitelné, ekologicky problematické zdroje:

- fosilní paliva (ropa, uhlí)
- zemní plyn
- uran

Je skutečností, v celosvětovém pohledu, že primární neobnovitelné zdroje – fosilní paliva jsou hlavními zdroji současné makroenergetiky (průmyslová výroba, doprava).

Otázka pro budoucí generace, kterou je třeba uspokojivě zodpovědět již dnes, je: ***kdy se vyčerpají neobnovitelné primární zdroje?*** Odpověď je velmi obtížná, protože závisí na mnoha proměnných, jejichž hodnoty se mění s časem. Do hry vstupují, kromě jiného, problémy ekonomické těžitelnosti, otázky vývoje budoucí spotřeby, technický a technologický rozvoj společnosti apod. Jedinou jistotou zůstává skutečnost: **jednoho dne se všechny neobnovitelné zdroje vyčerpají !**

Pro úplnost můžeme uvést následující tabulky:

Tabulka 2: Světové zásoby fosilních paliv.

Palivo	Zásoba	Roční těžba
Uhlí	910 . 10 ⁹ tun (ek.těžitelných) 1 800 . 10 ⁹ tun (všech známých)	4 000 . 10 ⁶ tun
Ropa	145,3 . 10 ⁹ m ³	3 200 . 10 ⁹
Plyn	110 000 km ³	1 700 km ³

Tabulka 3: Zbývající množství paliva na každého obyvatele planety.

Palivo	Množství	Ropný ekvivalent
Plyn	19 300,00 m ³	17 m ³
Ropa	25,00 m ³	25 m ³
Uhlí	320,00 t	120 m ³
U 235	3,32 g	15 m ³
Celkem		177 m³

Problémy vyčerpání primárních neobnovitelných zdrojů jsou vážné, dotýkají se celého lidstva. Především vyčerpání ropných zásob musí změnit chování současné civilizace. Už nyní je třeba zvážit čím se budou pohánět budoucí dopravní prostředky, bude třeba přehodnotit celou organizaci přepravy zboží a osob.

Současný stav ve využívání primárních zdrojů energie v ČR

Mezi primární zdroje pro výrobu elektrické energie u nás můžeme zařadit černé uhlí, hnědé uhlí, ropu, zemní plyn a uran.

Černé uhlí - vytěžitelné zásoby se pohybují okolo 280 mil. tun. Roční těžba představuje 13,3 mil. tun. U tohoto zdroje je možno konstatovat krátkou životnost zásob a nereálnost využití rezervních lokalit.

Hnědé uhlí - vytěžitelné zásoby představují 1 254 mil. tun, roční těžba 48,1 mil. tun. Vysoká část zásob je blokována limity těžby. I u tohoto zdroje je možno konstatovat nízkou životnost zásob. Při uvolnění limitu těžeb (až 1 mld. tun) by se prodloužila životnost zásob o 20 – 100 let.

Ropa - u tohoto primárního zdroje můžeme uvést, že jde o malé domácí zásoby, které představují cca 1,7 mil. tun. Roční těžba představuje 0,3 mil. tun. 96 % potřebné ropy se dováží.

Zemní plyn - tohoto primárního zdroje máme malé zásoby. Vytěžitelné zásoby představují 4,7 mld. m³, roční těžba 120 mil. m³. 98,5 % potřebného zemního plynu se dováží.

Uran - vlastníme jenom malé zásoby (cca 700 tun). Potřebné palivo (600 tun ročně) se dováží.

Jaderná energetika

Jaderná energie má při výrobě elektřiny nezastupitelný podíl. I když náklady na moderní jadernou elektrárnu, které zahrnují veškeré náklady spojené s opatřeními pro manipulaci s odpady a jejich zpracováním i likvidací, náklady na konečné vyřazení jaderných zařízení z provozu po době jejich životnosti dosahují vysokých částek a tato energetika je tím znevýhodněna oproti výrobě elektřiny spalováním fosilních paliv, je dle mého názoru tento způsob výroby elektřiny v budoucnosti rozhodující. O rozvoji jaderné energetiky, kromě jiného rozhodne rostoucí poptávka po elektrické energii, snaha o snížení emisí z elektráren na uhlí, ropu, zemní plyn, bezpečné provozování jaderných elektráren, dostatečná informovanost veřejnosti o neškodnosti, ekonomická výhodnost budoucích reaktorů a zlepšení řízení provozu.

Jadernou energetiku v ČR ovlivní potřeba nových zdrojů elektřiny, skutečnost, že elektřina z elektrárny Temelín má nejnižší náklady a nedostatek jiných energetických zdrojů. Argumenty vůči jaderné energetice uvádějí vysokou energetickou náročnost naší ekonomiky a významný pokles spotřeby elektřiny od r. 1990. Bohužel se nezmiňují

o uhelných elektrárnách na konci doby jejich životnosti, ani se nezmiňují o nízké spotřebě našich domácností v porovnání s vyspělými státy.

Aktuální směry technologického vývoje v klasické energetice v ČR lze stručně charakterizovat (střednědobý horizont):

- nadále budou mít rozhodující postavení fosilní paliva s 50 % podílem uhlí,
- obtížnost redukce emisí kysličníku uhličitého musí vést ke zvyšování účinnosti uhelných elektráren,
- pro pokrytí základního zatížení budou vedle jaderných elektráren využívány:
 - parní elektrárny s práškovým kotlem a odsířením,
 - paroplynové elektrárny s integrovaným zplynováním uhlí,
 - paroplynové elektrárny s tlakovým fluidním spalováním uhlí.

Potřeba zdrojů v horizontu roku 2015

V současné době špičkové zatížení elektrizační soustavy (10 500 MW) vzbuzuje dojem, že existuje přebytek elektrické energie (při instalaci 17 400 MW v el. soustavě). Ovšem je třeba si uvědomit, že do roku 2015 bude cca 40 % výrobní kapacity našich elektráren odstaveno v důsledku stárí energetických bloků a zprísnění emisních limitů. Odhady nedostatku elektrického výkonu se pohybují ve výši cca 1 000 MW. Pochopitelně nedostatek výrobní kapacity bude zapříčiněn nejen zmíněnými důvody, ale také růstem poptávky po elektrickém výkonu v rozsahu 1,5 – 2 % ročně.

V liberalizované ekonomice budou energetické firmy stavět nové elektrárny pouze tehdy, pokud budou mít zaručenou přiměřenou návratnost vynaložených investičních nákladů. V ČR bude nutné do roku 2020 zvýšit instalovaný výkon elektrizační soustavy v rozsahu 5 000 MW (rekonstrukcí, resp. vybudováním nových elektráren). Pro úplnost mohu uvést, že náklady na pořízení 1 kW instalovaného výkonu se pohybují ve výši 55 až 65 tisíc Kč (dle typu elektrárny) na „zelené louce“, u rekonstrukce stávajících elektráren se investiční náročnost pohybuje v rozpětí 35 – 40 tisíc Kč.

3. Energetická politika v evropském kontextu a z pohledu EU

Prudký politický a ekonomický vývoj přináší v posledních letech převratné změny i na trhu s energiemi v rámci Evropy. Díky souboru dokumentů Evropské unie týkajících se liberalizace energetických trhů, které byly schváleny v roce 2003 se proces integrace elektrizačních soustav začal zrychlovat a vnitřní trh s elektřinou v rámci Evropské unie se začal měnit v jeden společný trh bez vnitřních hranic mezi členskými státy, fungující na základě principů hospodářské soutěže. Uvedené změny pochopitelně významně ovlivnily také obchod s elektřinou s neevropskými zeměmi Evropské unie v Evropě i mimo ni. Je třeba si uvědomit, že evropský trh se neomezí pouze na Evropskou unii, ale přeroste její hranice. To znamená, že bude zahrnovat nově přistoupivší země i sousedící oblasti (např. země Balkánského poloostrova).

Změny vnějších hranic Evropské unie a liberalizace jejího vnitřního trhu vytvářejí nové podmínky pro obchodování s elektřinou nejen uvnitř unie, ale i v širším mezinárodním měřítku.

V roce 2004, v rámci příprav strukturálních změn energetického trhu, vypracovala Evropská komise návrh nových směrů rozvoje vnitřního a regionálního trhu. Střednědobá strategie rozvoje vnitřního trhu s elektřinou počítá s konkurenčním trhem rozšířené Evropské unie, kde se přenosy elektřiny budou uskutečňovat mezi 25 členskými státy tak jako tomu bylo před rozšířením Evropské unie.

V květnu 2003 Evropská komise připravila materiál Rozvoj energetické spolupráce mezi rozšířenou Evropskou unií a sousedními zeměmi, ve kterém bylo uvedeno, že střednědobým cílem Evropské unie je vytvoření jednotného evropského trhu s elektřinou a plynem, který by zahrnoval více než 35 států. Tento trh vzniká postupně a řídí se společnými pravidly účasti na trhu, pravidly ochrany životního prostředí a pravidly bezpečnostních standardů. K splnění uvedených cílů byly v posledních letech zřízeny tři mechanismy: Iniciativa pro vytvoření regionálního energetického trhu jihovýchodní Evropy, Energetické fórum zemí Evropy a Středomoří a Energetický dialog Evropská unie – Rusko.

V zájmu urychlení liberalizace energetického trhu v jihovýchodní Evropě iniciovala Evropská komise vytvoření podobné platformy, jako je Evropské fórum o regulaci v elektroenergetice, které se schází nejméně jednou za půl roku.

Koncem roku 2003 byl podepsán nový protokol, kterým byla stanovena společná pravidla a úkoly s cílem vybudování integrovaného regionálního energetického trhu a zajištění jeho začlenění do jednotného energetického trhu Evropské unie, fungujícího

podle zásad stanovených směrnicemi unie o trhu s elektřinou 2003/54/ES a trhu s plynem 2003/55/ES a dalšími příslušnými dokumenty, včetně závazných dokumentů týkajících se ochrany životního prostředí. Členy Fóra o regulaci v elektroenergetice jihovýchodní Evropy se staly Albánie, Bosna a Hercegovina, Chorvatsko, Bulharsko, Řecko, Rumunsko, Turecko, Srbsko a Černá Hora a Makedonie. Jako pozorovatelé se jednání účastní zástupci mise OSN (Organizace spojených národů) v Kosovu, představitelé Moldávie, Slovinska, Rakouska, Maďarska a Itálie.

O důležitosti energetických otázek svědčí uskutečněná jednání o vytvoření trhu s elektřinou a plynem pro oblast Středomoří. Tato myšlenka vychází z Barcelonské deklarace z roku 1995 v níž Evropská unie vyjádřila zájem na rozsáhlé partnerské spolupráci se zeměmi jižního a východního Středomoří (Alžírskem, Kyprem, Egyptem, Izraelem, Jordánskem, Libanonem, Maltou, Marokem, Palestinskou samosprávou, Syrií, Tuniskem a Tureckem). V deklaraci bylo stanoveno, že partnerství Evropská unie – Středomoří bude zaměřeno na oblast politickou a bezpečnostní, oblast ekonomickou a finanční, oblast sociální, kulturní a lidských práv. Jedním z hlavních cílů partnerské spolupráce v ekonomické oblasti, jejíž významnou součástí je energetika, je do roku 2010 vytvoření zóny volného obchodu Evropská unie – Středomoří.

V roce 2004 byla zahájena jednání s cílem vymezit konkrétní otázky směřující k vzájemnému vyváženému otevírání trhů Evropské unie a Ruska. Energetický dialog Evropská unie – Rusko byl zahájen již v říjnu 2000 a stal se významnou složkou bilaterálních vztahů mezi Evropskou unií a Ruskem. Na summitu v říjnu 2001 bylo propojení elektrizačních soustav Ruska a Evropské unie prohlášeno za „věc společného zájmu“.

Pro zajištění oboustranně přijatelného, efektivního a spolehlivého fungování takto vzniklého trhu s elektřinou je však nutné vypracovat harmonizovaná a zásadní pravidla týkající se otvírání trhů s elektřinou zahrnující regulace přístupu k sítím, oddělení výroby, přenosu, distribuce a obchodu apod. Také je potřebné zajistit srovnatelnost předpisů pro ochranu životního prostředí a bezpečnostních standardů, včetně standardů jaderné bezpečnosti.

Do probíhající diskuse o celoevropském trhu s elektřinou přináší užitečné náměty a poznatky také EURELECTRIC – energetické sdružení v rámci Evropské unie, které reprezentuje odvětví energetiky na veřejnosti, zejména vůči institucím unie a jiným mezinárodním organizacím, hájí zájmy svých členů na politické úrovni

a informuje nejen odbornou veřejnost o energetických otázkách. EURELECTRIC již několik let zaujímá přední místo v přípravě procesu integrace trhů s elektřinou členských zemí a trhů sousedních zemí a regionů, jehož výsledkem bude vytvoření společného trhu zemí Evropy a Středomoří, fungujícího na základě přesně stanovených tržních a ekologických principů. Z těchto důvodů také plně podporuje současnou integraci kandidátských zemí a rozvoj vzájemných vztahů v energetice s dalšími zeměmi a regiony (např. balkánskými zeměmi, Ruskem, zeměmi Středomoří apod.).

Pro úspěšné vytvoření otevřeného celoevropského trhu s elektřinou, fungujícího na principech hospodářské soutěže při dodržování zásad ochrany životního prostředí, je podle názoru energetického sdružení EURELECTRIC nutné vyřešit otázky týkající se organizace trhu a pravidel jeho fungování, ochrany životního prostředí, jaderné bezpečnosti a technické infrastruktury, zajišťující spolehlivost zásobování elektřinou a bezporuchový provoz elektrizačních soustav.

Vnitřní trh Evropské unie se nyní po 18 letech diskusí, jednání a práce stal skutečností. Schválením souboru dokumentů týkajících se liberalizace energetických trhů (směrnice o trhu s elektřinou, směrnice o trhu s plynem, nařízení o přeshraničních přenosech) v roce 2003 však proces liberalizace nekončí.

V uplynulé době bylo v energetické oblasti vytvořeno prostředí pro otevření trhů s elektřinou přes hranice států. Nelze předpokládat, že samo přijetí právně závazných dokumentů povede automaticky ke vzniku dobře fungujícího energetického trhu. Musíme si uvědomit, že existuje řada dalších závažných „postliberalizačních“ otázek, které bude třeba dořešit. Nevyhovující struktura trhu, nekonzistentní způsoby regulace, nedostatečné investice do sítí a výrobních zdrojů, omezená přenosová schopnost mezinárodních profilů, nedostatečná spolehlivost dodávek elektřiny – to jsou faktory, které by mohly značně oslabovat výhody plynoucí z **liberalizace**.

V oblasti energetiky stanovil Lisabonský proces (označení vyjadřuje aktivity Evropské unie, které byly nastartovány v roce 2000 na summitu Evropské unie v Lisabonu přijetím direktivy, dle níž je cílem Unie do roku 2010 stát se nejvíce konkurenceschopnou dynamickou a na vědomostech založenou ekonomikou na světě, která je schopna trvale udržitelného ekonomického růstu při současném vytvoření většího počtu pracovních míst) cíl nazvaný Evropský prostor energií. Tvoří ho tyto úkoly:

- liberalizace trhů s energií (elektřina, plyn),
- vybudování transevropských energetických sítí,

- propojení elektrizačních soustav do roku 2005 v rozsahu cca 10 %,
- aplikace jednotné energetické daně,
- vytvoření sazebníku pro přeshraniční přenos elektrické energie,
- stanovení finančních pravidel na Trans European Energy Network.

Cíle a priority v oblasti budování transevropských sítí stanovuje rozhodnutí 1229/2003/ES. Elektrizační soustava ČR patří mezi nejvíce propojené soustavy v Evropě. Souhrnná nominální přenosová kapacita přeshraničních linek velmi vysokého napětí je více než 50 % instalovaného výkonu všech zdrojů v ČR a je jimi přenášeno téměř 20 % tuzemské roční produkce elektřiny. Přenosová kapacita elektrických rozvodů ČR je v tomto ohledu nadprůměrná. (Mezi související předpisy patří nařízení 1228/2003 Evropského parlamentu a Rady o podmínkách přístupu k sítím pro přeshraniční výměnu elektřiny, rozhodnutí 1229/2003 Evropského parlamentu a Rady o podmínkách pro transevropské sítě.

Od října 2004 funguje v Evropě jednotná energetická soustava propojující všechny členské země Evropské unie i balkánské státy. Tento krok uvítali zejména obchodníci s elektřinou, kteří tak mají snazší možnost k jejími exportu.

Velmi závažným problémem v energetické oblasti (celosvětovým) je snížení emisí skleníkových plynů. Ekonomickým nástrojem na snížení emisí je systém přidělování povolenek na vypouštění oxidu uhličitého a následné obchodování s těmito povolenkami. Cílem obchodování je pomoci členským státům Evropské unie dodržet závazky vyplývající z Kjótského protokolu. Obchodování s emisemi nepředstavuje nové cíle na poli životního prostředí, ale umožňuje levněji dodržet současné cíle stanovené v rámci Kjótského protokolu. Počet povolenek, které firma získá, bude důležitý i pro její ekonomickou, obchodní činnost. Když dostane více povolenek, než kolik spotřebuje pro pokrytí emisí, může tento přebytek prodat na trhu. Nedostatečný počet povolenek bude naopak ve finanční rozvaze pasivem a bude vyžadovat nápravná opatření, kterými jsou zakoupení chybějících povolenek na trhu nebo snížení výroby.

Stěžejním materiálem pro další směřování Evropské unie v oblasti energetiky je dokument přijatý pod názvem **Energetická politika pro Evropu** (EPE). Tento materiál shrnuje výzvy před kterými EU stojí, zejména pak udržitelnost, zajištění dodávek a konkurenceschopnost. Znamená to, že tato politika, z hlediska EU, stojí na třech pilířích: boj proti změnám klimatu, omezování vnější energetické zranitelnosti EU v oblasti dovozu a podpora ekonomického růstu.

Evropská energetická politika si stanovila za cíl do roku 2020 omezit emise skleníkových plynů ve vyspělých zemích o 30 % ve srovnání s rokem 1990. V celosvětovém měřítku, při mezinárodních vyjednáváních, snížit celosvětové emise skleníkových plynů v roce 2050 ve srovnání s rokem 1990 o 50 % (což předpokládá snížení v průmyslově vyspělých zemích až o 80 %). Dosažení strategického energetického cíle bude znamenat přeorientování evropské ekonomiky k produkování nízkých hodnot CO₂.

Mají-li být splněny všechny úkoly v oblasti evropské energetiky, znamená to vytvořit fungující vnitřní trh s energií. Těmito úkoly jsou konkurenceschopnost, udržitelnost a zabezpečení dodávek.

Konkurenceschopnost - na konkurenčním trhu se sníží náklady pro uživatele energie, podníti se energetická účinnost a investice do energetiky.

Udržitelnost - konkurenční trh je základním předpokladem pro fungování ekonomických nástrojů, včetně systému obchodování s emisemi. Provozovatelé přenosových soustav navíc musejí mít zájem na podpoře propojování tepla a energie z obnovitelných zdrojů, technologií pro kombinovanou výrobu tepla a el. energie, zapojování malých produkčních jednotek a podněcování inovací.

Zabezpečení dodávek - fungující vnitřní trh by měl přinést výhody pokud jde o zabezpečení dodávek i vysokou úroveň veřejných služeb.

Ke splnění strategických cílů obsažených v EPE Evropská unie (Komise) stanovila určité základní požadavky. K pochopení fungování energetické politiky EU, ale i energetické politiky naší republiky je třeba tyto požadavky stručně analyzovat:

1. Oddělování sítí (energetické infrastruktury)

Tento požadavek by měl vyloučit zneužívání postavení, kdy energetické společnosti kontrolují výrobu elektřiny, energetické sítě (infrastrukturu) a prodej elektřiny. Tím je bráněno hospodářské soutěži, se všemi negativními dopady na spotřebitele. K odstranění této disproporce lze vzít v úvahu dvě možnosti:

- plně nezávislý provozovatel systému (vertikálně integrovaná společnost zůstává vlastníkem sítí a je příjemcem regulovaných výnosů, ale neodpovídá ze jejich provozování, údržbu či rozvoj),
- oddělení vlastnictví sítí (společnosti, které sítě kontrolují, jsou zcela oddělené od výrobních a distribučních společností).

Z dosavadních poznatků vyplývá, že oddělování vlastnictví sítí je nejúčinnějším prostředkem k fungování trhu (uživatelé mají lepší možnosti volby dodavatelů el. energie, povzbuzení investic).

2. Účinná regulace

Je nutností, aby pravomoci a nezávislost energetických regulačních orgánů byly harmonizovány na základě největšího společného jmenovatele v EU. Navíc je potřebné harmonizovat technické normy nezbytné pro účinné fungování přeshraničního obchodu. Vytvoření evropské skupiny regulačních orgánů pro elektroenergetiku a plynárenství (ERGEG) zatím nezabezpečily požadovanou kontrolu, stejně tak jako zůstává většina technických norem, v jednotlivých členských státech, nejednotná.

3. Průhlednost

Míra údajů, které poskytují provozovatelé přenosových soustav, se v současné době liší. Na některých trzích proto mohou subjekty, které působí krátce, konkurovat snáze. Nejednotnost je v požadování různých údajů i v oblasti regulačních orgánů.

4. Infrastruktura

Prioritní plán propojení stanoví:

- do roku 2013 stanovení těch oblastí chybějící infrastruktury, kde je to nejpalčivější,
- jmenování čtyř evropských koordinátorů, kteří budou prosazovat čtyři nejnaléhavější projekty:
 - propojení elektřiny mezi Německem, Polskem a Litvou,
 - propojení na větrnou energii produkovanou na moři v oblasti severní Evropy,
 - propojení mezi Francií a Španělskem,
 - plynovod Nabucco z oblasti Kaspického moře do střední Evropy,
- shoda na období pěti let, během kterých musí být dokončeno plánování a schvalování projektů definovaných v evropském zájmu v rámci transevropské energetické sítě,
- zjištění potřebnosti navýšení financí na transevropské energetické sítě, zvláště na snadnění integrace elektrické energie z obnovitelných zdrojů do distribuční soustavy,
- stanovení nového systému a struktury pro provozovatele přenosových soustav s odpovědností za koordinované plánování sítí.

5. Bezpečnost sítí

Spolu se zvyšováním spolehlivosti systému pro zásobování s elektřinou v EU vyplývá nutnost zavedení společné minimální normy pro bezpečnost sítí. Tyto normy by byly závazné po schválení energetickými regulačními orgány.

6. Přiměřenost výroby elektřiny a kapacita dodávek zemního plynu

V příštích pětadvaceti letech bude v Evropě potřeba, v souvislosti s výrobou elektřiny, investičních prostředků ve výši 900 mld. EUR.

7. Energie jako veřejná služba

Stávající evropské právní předpisy již nyní vyžadují dodržování závazku veřejné služby. Avšak EU musí jít v boji proti energetické chudobě ještě dále. Bude sestavena charta odběratelů energií, která v podstatě bude systémem ochrany nejpotřebnějších občanů EU v oblasti sociální a ekonomické (ve vztahu k dodávkám energií).

Energetická politika pro Evropu dále obsahuje pokyny pro řešení otázek solidarity mezi členskými státy v zabezpečování dodávek ropy, zemního plynu a elektřiny, s poukázáním na zvyšování vzájemné provázanosti jednotlivých států. Jde o řešení problémů energetické bezpečnosti z hlediska diverzifikace dodávek zemního plynu, zásobníků plynu, kapacity rozvodných sítí. Obdobně jsou řešeny problémy v oblasti ropy. Dalším prvkem těchto přístupů jsou otázky propojování sítí elektrických vedení. Energetická politika se dále zabývá problematikou dlouhodobých závazků na snižování skleníkových plynů a systémem obchodování s emisemi. Velká pozornost je věnována programům v oblasti energetické účinnosti, cílům v oblasti energie z obnovitelných zdrojů. EPE stanovuje v oblasti energetických technologií dva klíčové cíle: snížení nákladů na čistou energii a zajištění průmyslu přední místo v odvětví nízkouhlíkových technologií. EPE se od samého počátku prolínají otázky udržitelného rozvoje společnosti, tedy otázky vztahu energií a životního prostředí. Proto je jedna z částí EPE věnovaná problémům využívání fosilních paliv s nízkými emisemi CO₂. Pokud jde o budoucnost jaderné energie EPE uvádí, že přibližně jedna třetina elektřiny a 15 % energie spotřebované v EU pochází z jaderné energetiky. Jaderná energie je jedním ze způsobů, jak v EU omezovat emise CO₂. Zajímavá je konstatace, že **jaderná energie je jedním z nejlevnějších zdrojů s nízkým obsahem uhlíku**. EPE věnuje velkou pozornost problematice hájení zájmů EU na mezinárodním poli.

4. Energetická politika České republiky

Energetická politika České republiky (ČR) je základem pro vypracování energetické koncepce. Energetická koncepce je základní součástí hospodářské politiky České republiky. Stát na základě své energetické politiky sestavuje svou dlouhodobou koncepci (30 let), ve které vytváří podmínky pro bezpečné dodávky energie za přijatelné ceny v souladu se zásadami udržitelného rozvoje.

Státní energetická politika je základním energetickým dokumentem, který zpracovává Ministerstvo průmyslu a obchodu. Hlavním strategickým cílem energetické politiky je stanovení koncepce dlouhodobého rozvoje energetického průmyslu a stanovení legislativního a ekonomického prostředí motivujícího výrobce a distributory energie k ekologicky šetrnému chování. Státní energetická politika by měla stanovit cíle v oblasti snižování energetické náročnosti, stejně jako surovinové náročnosti celé ekonomiky.

Energetická politika musí reflektovat zásady energetické politiky EU a tedy:

- zajišťovat cíle v oblasti ochrany životního prostředí,
- zajišťovat bezpečnost dodávek energie,
- podporovat konkurenční schopnost ekonomiky.

V uvedeném rámci energetická politika ČR musí zajistit účelné využití domácích prvotních zdrojů energie (s ohledem na možnosti omezení dovozů paliv a energií), musí vymezit závazky veřejné služby, musí dosáhnout souladu mezi ekonomickým a sociálním rozvojem a ochranou životního prostředí, musí harmonizovat legislativní normy ČR s normami EU, musí dbát o rozšiřování svobody rozhodování konečných spotřebitelů při výběru zdrojů dodávek paliv a energie a v neposlední řadě musí dbát o průhledné podmínky na energetickém trhu i v oblasti regulace a řízení.

Jak patrně z přehledu základních úkolů energetické politiky státu jde o úkoly složité co se týká jejich obsahu, ale mnohdy úkoly, které stojí v protikladu. Jako příklad určitých rozporů možno uvést energetické problémy související s ekonomickou účinností výroby elektřiny oproti požadavkům na ochranu životního prostředí.

Základní problémy energetiky v ČR

Ve srovnání s vyspělými státy je energetická náročnost tvorby hrubého domácího produktu (HDP) v České republice stále vysoká. Energetická náročnost, vyjádřená spotřebou primárních energetických zdrojů na jednotku HDP (při použití přepočtu paritou kupní síly) je v naší republice 2,4krát vyšší než hodnota zemí EU. Hlavními

příčinami vysoké energetické náročnosti u nás je nižší souhrnná hospodářská produktivita, struktura primárních energetických zdrojů konečné spotřeby s vyšším podílem tuhých paliv a historicky daná struktura průmyslové výroby s vysokým podílem energeticky náročných oborů. Prosazování racionálního využívání energie, zvyšování energetické účinnosti bude záviset nejenom na vědeckotechnickém pokroku, ale na odstranění hodnotových deformací (náklady, ceny).

Současné problémy energetiky, které je třeba dořešit v zájmu racionalizace energetického odvětví, ale také v souvislosti s harmonizací podmínek s EU, jsou zejména:

- odstranění disproporcí v oblasti cen (zejména v oblasti provozních nákladů pro cenové účely),
- efektivní privatizace státních podílů v klíčových energetických firmách se zachováním vlivu státu na zacházení s energetickými zdroji a příslušnou technickou infrastrukturou,
- stanovení regulačního rámce pro jednotlivé energetické obory, včetně příslušné legislativy a předpisů,
- umožnění vzniku konkurence v oblasti výroby a dodávek energie,
- vytvoření systému podpory úspor energie, využívání obnovitelných energetických zdrojů a kombinované výroby elektřiny a tepla,
- podpora únosné domácí těžby energetických surovin s ohledem na sociální, ekonomické a ekologické aspekty,
- vytvoření předpokladů pro uplatnění efektivních uhelných technologií s ohledem na životní prostředí a sledování rozvoje jaderné energetiky.

Mezinárodní integrace

Právní úprava energetiky v EU směřuje, jak již bylo dříve uvedeno, k podpoře konkurenceschopnosti, bezpečnému zajištění energetických dodávek a ochraně životního prostředí. To znamená upravit všechny právní normy a předpisy a z nich vyplývající opatření. Tato opatření budou mít charakter investičních změn v technické základně energetiky.

Uvedené procesy sblížení právních předpisů ČR s právem EU se dotýkají následujících oblastí:

- vytvoření a udržování nouzových zásob ropy a ropných produktů (představuje vysokou zátěž pro státní rozpočet),
- vytvoření podmínek pro podnikání v energetice s přesně definovaným stupněm zvýhodňování domácích subjektů,

- liberalizace domácího energetického trhu (přístup nových subjektů do energetických sítí),
- poskytování informací potřebných pro fungování vnitřního trhu EU,
- podpora využívání energetických zdrojů šetrných k životnímu prostředí,
- zvyšování bezpečnosti jaderné energetiky,

Základem legislativního rámce pro oblast energetiky bude nový energetický zákon.

4.1. Zákonné nástroje v oblasti energetické politiky

Základními nástroji v oblasti energetiky, tedy nástroji, které jsou základem pro dosažení cílů energetické politiky a energetické koncepce naší republiky jsou:

- zákon 458/2000 Sb. o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon),
- zákon 406/2000 Sb. o hospodaření energií,
- novely zákonů 458/2000 Sb., 406/2000 Sb.

Dalšími normami jsou např. Národní program hospodárného nakládání s energií a využívání jejich obnovitelných a druhotných zdrojů na roky 2006 – 2030, Zákon o podpoře výroby elektřiny a tepelné energie z obnovitelných zdrojů (v souladu se směrnicí EU), Investiční pobídky dle zákona 72/2000 Sb. o investičních pobídkách a jeho novely 453/2000 Sb., Dlouhodobý výhled energetického hospodářství do roku 2030, Program podpory výzkumu a vývoje, Ekologizace daňové soustavy. Uvedené normy jsou navrženými nástroji v oblasti sledovaného cíle.

Do oblasti zajištění efektivní výše a struktury spotřeby prvotních energetických zdrojů je možno zařadit zákon 189/1999 Sb. o nouzových zásobách ropy, zákon 240/2000 Sb. krizový zákon, zákon 241/2000 Sb. o opatřeních pro krizové stavy, novely těchto zákonů a další nástroje, které je třeba ještě připravit.

Do oblasti zajištění maximální šetrnosti k životnímu prostředí je možno zařadit např. zákon 86/2002 Sb. o ochraně ovzduší, zákon 76/2002 Sb. o integrované prevenci, nařízení vlády stanovující limity imisní a emisní.

Z uvedeného (částečného) výčtu zákonů, právních norem, předpisů je vidět, že energetická problematika zasahuje nejen dovnitř energetiky, ale i vně a ovlivňuje tak celou společnost (sociální, ekonomické, ekologické otázky). Na zamyšlení bych chtěl uvést zda by nestálo za úvahu celý systém, v rámci větší transparentnosti, **zjednodušit**.

Rozsah bakalářské práce neumožňuje podrobný výklad a analýzu uvedených zákonných norem. Ze základních zákonů 458/2000 Sb. a 406/2000 Sb. jsem vycházel při popisu energetického trhu.

4.2. Státní energetická koncepce

Státní energetická koncepce, vypracovaná v souladu s energetickou politikou České republiky, sleduje státní priority a stanovuje cíle, které by měl stát dosáhnout v oblasti energetického hospodářství v třicetiletém horizontu.

Státní energetická koncepce se zpracovává (aktualizuje) na základě analýz minulého a současného stavu energetického trhu, jeho technické infrastruktury, na základě cílů energetické politiky ČR, na základě zahraničních zkušeností, na základě Evropské energetické politiky i s přihlédnutím k mezinárodním smlouvám, v souladu s trvale udržitelným rozvojem společnosti.

Energetická politika, jako výchozí podklad k vypracování energetické koncepce, stanoví vize a cíle. Koncepce určuje priority v nezávislosti (na cizích zdrojích, na zdrojích z rizikových oblastí, na spolehlivosti dodávek), bezpečnosti (bezpečnost zdrojů včetně jaderné energie) a udržitelný rozvoj (ochrana životního prostředí, ekonomický a sociální rozvoj).

Díličí cíle koncepce směřují ke splnění její vize a konkretizují základní priority. Pro ucelený pohled je můžeme seřadit:

- maximalizace energetické efektivity (jejím vyjádřením bude vývoj ukazatelů zhodnocení potřeby primárních energetických zdrojů, resp. potřeby elektřiny na vytvořený HDP,
- zajištění efektivní výše a struktury spotřeby prvotních energetických zdrojů, ke které patří podpora výroby elektřiny a tepelné energie z obnovitelných zdrojů, optimalizace využití domácích energetických zdrojů, optimalizace využití jaderné energie,
- zajištění maximální šetrnosti k životnímu prostředí, kam můžeme zařadit minimalizaci emisí poškozujících životní prostředí, minimalizaci emisí skleníkových plynů, minimalizaci ekologického zatížení budoucích generací, minimalizace ekologické zátěže z minulých let,
- **dokončení transformace a liberalizace energetiky**, kam patří dosažení cíle jímž je plná adaptace na tržně orientovaný model rozvíjený v EU, včetně legislativních norem (krátkodobý horizont) a minimalizace cenové hladiny všech druhů energie což souvisí s vytvořením konkurenčního prostředí ve výrobě a distribuci všech druhů energie (střednědobý a dlouhodobý horizont).

Státní energetická koncepce musí být provázána s územními energetickými koncepcemi, které z ní vycházejí. Dlouhodobý výhled je základem pro posuzování

investiční výstavby, je základním dokumentem pro investory. Výstavba nových zdrojů, která sama o sobě je dlouhodobá, vyžaduje dlouhodobé prognózy vývoje celého energetického odvětví.

5. Liberalizace a restrukturalizace české energetiky

Liberalismus, jakožto filozofie ekonomické svobody a základ fungování tržní ekonomiky, byl popsán v první kapitole mé bakalářské práce. V této kapitole se budu zabývat problematikou liberalizace a restrukturalizace naší energetiky.

Proces restrukturalizace energetického hospodářství v naší republice probíhal po celá devadesátá léta a je prioritou energetické politiky. Liberalizace je (hlavně) důsledkem harmonizace české energetické legislativy s právní úpravou EU. Jako hlavní faktor restrukturalizace (prosazovaný vládou) je maximalizace výnosů ze státních akciových podílů v energetických firmách.

Liberalizace si dává za cíl zavést konkurenční prostředí do oblasti výroby a obchodu s elektřinou. Tento proces je součástí energetické politiky naší republiky, součástí energetické koncepce a je rozpracován v hlavních energetických legislativních normách (zákony 458/2000 Sb. a 406/2000 Sb.). Distribuce elektřiny zůstane i nadále regulovaným odvětvím, protože jde o činnost vykazující znaky přirozeného monopolu, tedy bez ekonomických efektů. Dosavadní reformní opatření se doposud projevila mimo jiné výrazným snížením zaměstnanosti v energetickém sektoru. Z původních cca 150 tisíc zaměstnanců (1990) jejich počet klesl na 70 tisíc (2002). Úbytek (největší v uhelném průmyslu) byl vyvolán převodem obslužných činností mimo energetiku. Cenová liberalizace probíhala po celá devadesátá léta. Zvyšování cen zvyšovalo výdaje domácností za energii. Výraznější růst cen elektřiny a zemního plynu nastal v letech 1999 – 2002, v souladu se zásadou odstranění křížových dotací (nízké ceny domácností vyrovnávány vyššími cenami energie pro firmy). Je třeba uvést, že růst cen energií byl vyšší než celkový růst cen zboží a služeb. Výdaje průměrné domácnosti za elektřinu, plyn, uhlí a teplo představovaly 12 % celkových výdajů (byl 3krát vyšší než u domácností ve vyspělých státech EU). V současné době můžeme považovat ceny energií za stabilizované. Ovšem oznámené změny (ekologické daně, sazby DPH, podpora obnovitelných zdrojů s vyššími výslednými cenami) povedou k dalšími zvyšování ceny elektřiny.

Liberalizací energetického trhu došlo k oddělení distribuce (přenosu tj. fyzického toku elektřiny) a obchodu (finanční a právní stránky dodávek). Při dokončené liberalizaci, tj. zcela otevřeném energetickém trhu, budou mít všichni zákazníci právo vybrat si obchodníka, od kterého budou elektřinu nakupovat. V ceně za spotřebovanou elektřinu budou dvě položky, první bude představovat cenu (platbu) za spotřebovanou elektřinu, která bude náležet obchodníkovi, druhá bude představovat cenu za fyzické

dodání elektřiny, která bude patřit příslušnému distributorovi (využití jeho rozvodné sítě).

Dříve zmíněný zákon 458/2000 Sb. upravuje (v souladu s EU) postupné otvírání elektroenergetického trhu. Trh s elektřinou v ČR je organizován od roku 2002 s cílem zajistit spolehlivé a hospodárné dodávky elektřiny při zajištění ochrany životního prostředí se na území České republiky uskutečňuje trh s elektřinou na základě regulovaného přístupu k přenosové soustavě a k distribučním soustavám.

Energetický regulační úřad, který vznikl v roce 2001 na základě Energetického zákona, mimo jiného dohlíží na činnost regionálních distribučních společností a celý proces liberalizace. To znamená, že chrání zájmy spotřebitelů, podporuje hospodářskou soutěž, efektivní výrobu, přenos a distribuci energií, provádí cenovou regulaci maximálních cen pro chráněné zákazníky, minimálních cen u výkupu elektřiny z obnovitelných zdrojů a cen za systémové služby.

Asymetrický liberalizační proces probíhal ve dvou etapách. V první etapě bylo zavedeno (k 1.1.2001) plně konkurenční prostředí ve výrobě elektřiny, druhá etapa pro volbu obchodníka s elektřinou byla rozdělena do čtyř časových kroků (poslední krok k 1. 1. 2006). Od tohoto data se oprávněnými zákazníky stávají všichni odběratelé elektrické energie.

V cílovém stavem našeho elektroenergetického sektoru by měly být splněny dvě následující charakteristiky:

1. Ekonomická efektivnost - budoucí struktura sektoru by měla zajišťovat dostatečné množství elektrické energie v požadované kvalitě, za nejnižší ekonomicky zdůvodněné ceny.
2. Soulad se směrnicí EU (96/92, která stanovuje pravidla na vnitřním trhu s elektřinou).

Tedy shrneme-li: výsledkem procesu liberalizace by měl být pádem trhu zákazník, který bude mít možnost naprosto svobodné volby svého dodavatele elektřiny. Svým rozhodnutím bude určovat, který výrobce je efektivní z hlediska uspokojování jeho potřeb a který nikoli a který tedy musí opustit trh.

6. Liberalizace trhu s elektřinou v zahraničí

V následující kapitole své práce jsem pro posouzení procesů liberalizace v oblasti elektroenergetiky vybral Německo a Rakousko. Oba státy sousedí s naší republikou, jejich energetické firmy podnikají u nás, jsou členy EU a s liberalizací mají zkušenosti.

Trh s elektřinou je v Německu liberalizován již řadu let. Byl otevřen současně pro **všechny** zákazníky. Naproti tomu v Rakousku se trh otevíral postupně, v souladu s harmonogramem EU.

Směrnice EU, pro tuto oblast, dávají poměrně velké rozpětí možností v procesu liberalizace. Tomu odpovídají i přístupy jednotlivých členských států. Závěr je tedy jednoznačný: **neexistují jednoduchá a jednoznačná řešení.**

Podrobnější analýza německého energetického trhu ukazuje, že prošel několika časovými etapami. Před liberalizací (1999) dodavatelé elektřiny (plynu, vody) byly většinou integrováni do městských celků, noví obchodníci vyvíjející nové produkty a formy prodeje bojovali o získání velkých zákazníků. Začíná cenová válka. Další období, do konce roku 2000, je období centralizace a pokračující cenové války. Probíhají některé významné fúze (vznik E.ON), s působením na území celého státu. Období je charakterizováno velkým bojem o zákazníky. Cena elektřiny výrazně klesá, jsou zavírány elektrárny s vysokými provozními náklady. Dochází k odklonu od jaderné energetiky. Uvedené procesy ve svém důsledku znamenají oslabení na straně výroby, v obchodě se propracovávají energetické burzy.

Důležitým poznatkem je skutečnost, že míra změny dodavatelů u velkých zákazníků je (proti očekávání) malá.

Následující období zahrnuje rok 2001. Výrobci elektřiny prohlubují spolupráci s distribučními společnostmi a postupně integrují svou nabídku. Cenová válka končí, ceny se stabilizují. Pokud jde o výrobu elektřiny, zejména plánování nových kapacit zaznamenává se vyčkávací taktika. Obchodní podmínky a činnosti se stávají základním nástrojem stanovení ceny. Snižuje se počet účastníků na trhu, roste počet zákazníků odcházející k jiným dodavatelům.

Rok 2002 je rokem konsolidace. Prohlubuje se partnerství výrobců s distributory. To vede k úsporám nákladů a posilování regionální působnosti. Probíhají další fúze a akvizice. Ceny elektřiny pomalu narůstají. Vztah dodavatele a zákazníka se vyznačuje dalším propracováním nabídky komplexnějších produktů jednotlivým skupinám zákazníků. Pro dlouhodobé udržení zákazníka je třeba udělat podstatně víc, např. propojením informačních systémů.

Pochopitelně ze zahraničních zkušeností, jejich analýzou lze vyvodit i určité poučení a závěry pro naše podmínky. Např. bylo možno posílit pozici našeho dominantního výrobce (ČEZ) s regionálními distributory. Právě tuto cestu bylo možno považovat za jednu z cest liberalizace u nás.

Z celosvětového pohledu na proces liberalizace trhu s elektřinou vyplývá, že jde stále ještě o proces experimentování. Zkušenosti s liberalizací nejsou jednoznačné. Ve Velké Británii, Chile, Novém Zélandu a v některých státech USA jsou většinou pozitivní. Došlo zde ke snížení ceny elektřiny bez vážnějšího dlouhodobého narušení dodávek z kapacitních důvodů. V některých státech USA, Kanadě, Itálii však liberalizace přinesla naopak růst ceny a zhoršení spolehlivosti dodávek. V uvedených zemích, Švýcarsku, Thajsku byla nakonec liberalizace odložena, přehodnocena, nebo dokonce odmítnuta. Nejdramatičtější situace nastala v Dominikánské republice, kde byly v roce 2003 znovu znárodněny klíčové části elektrárenského průmyslu. K velkému zvýšení ceny došlo také ve Skandinávii, v Nizozemsku, Argentině. Rozsáhlé výpadky proudu byly zaznamenány v New Yorku, Kodani, Londýně a Aténách.

Liberalizace se v jednotlivých zemích v detailech liší, ale můžeme vytipovat následující shodné prvky:

- oddělení prvků přirozeného monopolu zabezpečování dodávek elektřiny od prvků, u nichž je konkurence vhodná,
- vytváření bariér pro vertikální integraci mezi výrobou a dodávkou elektřiny a ochrany proti tomu, aby jeden subjekt získal příliš velký podíl v jednom nebo v obou sektorech,
- konkurence na maloobchodním trhu, minimálně u spotřebitelů s velkou poptávkou,
- určení nezávislého operátora systému, který je odpovědný za řízení spotového (okamžitého) trhu v reálném čase,
- existence regulačního orgánu, který sleduje transparentnost soutěží, zmírňuje dopad tržních sil a monitoruje kapacity.

Ve vyspělých státech probíhala liberalizace většinou v době, kdy existovaly velké nadbytečné elektrárenské výkony a cílem bylo mimo jiné zlepšit ekonomickou efektivnost investic do elektroenergetiky. Dřívější uspořádání trhu s elektřinou (vertikálně integrované monopoly) vedlo k udržování vyšších záložních výkonů, než bylo nutné pro spolehlivé zásobování. Náklady na udržování nadbytečných kapacit nesli daňoví poplatníci a spotřebitelé a v obou případech tím trpěla ekonomika. Teprve dnes

v některých vyspělých státech nastává situace, že nadbytečné kapacity jsou vyčerpány a v krátké době bude nutné stavět elektrárny nové.

Snižování nákladů nemůže být jediným cílem liberalizace energetiky. Moderní ekonomiky potřebují spolehlivé dodávky elektřiny jak pro průmysl, tak pro domácnosti a energetickou politiku ovlivňují i jiné faktory, zejména postoj veřejnosti nebo politický význam dostupnosti a cen energie.

Ve vyspělých státech je někdy liberalizace prosazována také proto, že státy nejsou schopny opatřit kapitál potřebný k modernizaci elektroenergetiky, a proto láká investory soukromé. Aby se však soukromé společnosti rozhodly investovat do elektrárenského průmyslu, musely by mít reálné vyhlídky na zisk, jasné podmínky pro dobrá obchodní rozhodnutí a přesvědčení, že vláda a regulační orgány nebudou do trhu nepředvídatelně zasahovat. Vlády ovšem mají zodpovědnost i za zajištění ekologických, sociálních a dalších aspektů zásobování elektřinou, a proto mají tendenci usměrňovat trh k dosažení svých záměrů.

Zatím není jasné, jak se bude liberalizovaný trh vyvíjet, až se změní okolnosti, za nichž původně vznikal. Bude třeba vyřešit některé otázky, ze kterých můžeme uvést:

Co se stane, jestliže záložní výkony budou tak malé, že vznikne riziko chronických výpadků dodávek?

Elektřinu nelze skladovat, existují dlouhá období, kdy je nízká poptávka a ceny na trhu klesají na úroveň marginálních nákladů výrobců. Aby však bylo možné zajistit návratnost vynaloženého kapitálu, bude muset existovat i období, kdy ceny naopak budou podstatně vyšší. To představuje politické a sociální riziko. Vlády prostřednictvím regulačních orgánů intervnují na trhu, stanovují cenové stropy apod. To je ovšem pro potenciální investory velké riziko a tak mnohdy výstavbu energetických zdrojů zastaví nebo odsune. Existuje možnost, že budoucí zákazníci poskytnou počáteční kapitál a potom budou elektřinu kupovat levněji.

Podaří se v rámci liberalizovaného trhu s elektřinou vyřešit napětí vyvolané rozdílností zájmů a potřeb výrobců, spotřebitelů a společnosti?

Vlády chtějí zasahovat z politických důvodů do trhu, ale investoři požadují stabilní ekonomické prostředí.

Je u elektřiny možná, nebo žádoucí konkurence bez regulace?

Pro vyspělé liberalizované trhy s elektřinou je charakteristická větší koncentrace, rostoucí vertikální integrace výroby a dodávek elektřiny s lokálními rozvodnými společnostmi a také integrace plynárenského a elektrárenského průmyslu. Větší společnosti mají větší sílu na trhu a mohou se bránit vstupu nových hráčů a proti růstu cen. Pět největších výrobců elektřiny v Evropě ovládalo v roce 1998 asi 46 % trhu, zatímco v roce 2002 již 62 %. V souvislosti s uvedenými riziky budou moci investovat do výroby pouze velké společnosti, působící na území více států.

Jaká bude odezva na prudký růst cen?

Elektřinu nelze nahradit alternativními palivy. Jestliže jsou záložní kapacity malé a roste poptávka, může i malé zvýšení poptávky vyvolat pohyb cen směrem nahoru. Pokud by zvýšenou cenu bylo možné v reálném čase přenést na hlavní spotřebitele, mohla by poptávka klesnout a s ní by se snížila i cena. Tak tomu bylo v době energetické krize v Kalifornii, Norsku a Brazílii. Před velkým růstem cen elektřiny mají spotřebitele chránit cenové stropy a dlouhodobé kontrakty.

Kdo zajistí nejvhodnější mix paliv k výrobě elektřiny?

Snahy vlád prosazovat větší uplatnění domácích zdrojů energie v palivovém mixu a snižovat závislost na dodávkách energie ze zahraničí jsou v konfliktu s liberalizací trhu s elektřinou. Nutnost udržovat pohotový výkon, který by nahradil elektrárnu odstavenou z provozu nebo pokryl nečekané zvýšení poptávky, bývá uváděna jako argument proti používání velkých centralizovaných elektráren a pro budování spíše menších elektrárenských bloků. Jak nebezpečná je závislost na nespolehlivých zdrojích elektřiny se projevilo v Evropě v červnu 2003. V důsledku veder v Itálii se zvýšila poptávka po elektřině pro klimatizaci a zároveň bylo ve Francii a Německu k dispozici méně elektřiny na export. V důsledku toho došlo v Itálii k úplnému výpadku dodávek elektřiny.

Bude řešením přeshraniční obchodování s elektřinou?

Významným výsledkem liberalizace trhu s elektřinou je rozvoj regionálních trhů. Ty nabízejí řadu výhod, například vytvoření větších trhů s efektivnější konkurencí a snížení záložních výkonů. Neplánované odstávky elektráren může být kompenzováno dovozem ze zahraničí. Další výhodou je i to, že díky určitému časovému posunu připadá špičková

spotřeba v jeho různých částech na různé časové úseky, což umožňuje snížit záložní výkony. Problémy mohou nastat z důvodů neexistence jediného regionálního operátora přenosových sítí, který by zajistil hladký průběh operací.

Z dalších otázek je možno jmenovat: *kdo ponese náklady na zesílení přenosových sítí, jak budou tyto akce financovány, nehrozí nebezpečí že zvyšující se závislost na mezinárodně propojených sítích ještě více zpomalí investice do nových výrobních kapacit, nenastane situace, že budou přenosové sítě efektivnější, ale bude jimi přenášeno stále menší množství elektřiny, jak budou řešeny rozdíly mezi národními trhy v rámci regionálního propojení?*

Pro politiky, vlády jsou důležité následující skutečnosti:

- trh sám nezajistí bezpečné a spolehlivé dodávky elektřiny a vlády musí zajistit podmínky pro záložní výkony,
- tendence vlád intervenovat na trhu nevyvolává důvěru investorů do nových elektráren,
- vysoké ceny elektřiny nejsou známkou zneužití tržních sil, ale signálem, že je nutné vybudovat nové kapacity,
- regulační orgány by neměly stanovovat cenové stropy, měly by vypracovat systém kompenzací pro ty výrobce elektřiny, kteří ztratili tržby v důsledku regulačních zásahů,
- je třeba sledovat strukturu elektráren z hlediska paliv, neboť některé mixy jsou z hlediska nestability dodávek nebo dlouhodobého růstu cen více rizikové,
- je nutné podporovat instalaci zařízení měřících v reálném čase u velkých spotřebitelů,
- je nezbytné rozvíjet systém přeshraničních operátorů a vytvořit systémová pravidla pro rozvoj mezinárodního trhu s elektřinou,
- žádný model **liberalizace není univerzální**, každý by měl být projektován individuálně pro specifické podmínky dané země, regionu.

7. Liberalizace a privatizace ČEZ

Ve sdělovacích prostředcích se často objevují v souvislosti s největší českou energetickou firmou – ČEZ dva pojmy: Skupina ČEZ a ČEZ, a.s.. Aby nedocházelo k záměně a tím mylné interpretaci je potřebné oba pojmy vysvětlit.

Skupina ČEZ - patří mezi deset největších uskupení v Evropě jak z hlediska instalovaného výkonu, tak dle počtu zákazníků. Zahrnuje akciovou společnost ČEZ a nově vzniklé společnosti transformované z regionálních energetických společností. Do skupiny dále patří tři bulharské distribuční společnosti, rumunská distribuční společnost, dvě polské a jedna bulharská elektrárna. Další zahraniční akvizice se připravují tak, aby skupina ČEZ byla jedničkou ve střední a jihovýchodní Evropě. Skupina ČEZ je uskupením cca 90 společností.

ČEZ, a.s. - je nejvýznamnější součástí skupiny ČEZ. Kromě výroby elektrické energie integrovala akciová společnost pět regionálních distribučních společností a to Středočeskou energetickou, a.s., Západočeskou energetiku, a.s., Severočeskou energetiku, a.s., Východočeskou energetiku, a.s., a Severomoravskou energetiku, a.s. Tyto společnosti v podstatě ukončily svou činnost a zároveň vzniklo deset nových nástupnických společností: ČEZ Prodej, ČEZnet, ČEZ Data, ČEZ Zákaznické služby, ČEZ Distribuce, ČEZ Správa majetku, ČEZ Měření, ČEZ Obnovitelné zdroje, ČEZ Distribuční služby a ČEZ Logistika.

ČEZ, a.s. ovládá na našem trhu 68 % zdrojů. Hlavním důvodem transformace byl závazek ČR k plnění směrnice Evropské unie požadující oddělení distribuce elektřiny od neregulované oblasti obchodu s elektřinou.

Pokud jde o privatizaci státního podílu v a.s. ČEZ, jde o otázku politického rozhodnutí. Dle mého názoru by bylo nejčistší řešení prodej státního podílu (části) na akciovém trhu. Vzhledem ke strategickému významu energetiky by stát měl podržet část svého podílu ve svých rukou. Na druhé straně prostředky získané privatizací by měly být použity na naplnění Státního fondu dopravní infrastruktury (cca 30 mld Kč).

Jak se ukazuje, v současné době (březen 2007) vláda ČR rozhodla o prodeji části svého podílu ve společnosti ČEZ. Má jít o prodej sedmi procent akcií na kapitálovém trhu. Jak již jsem zmínil, jde o politické rozhodnutí. Při současném kurzu akcií by stát mohl získat okolo 36 miliard korun. Peníze by měly být použity na vykrytí rozpočtu Státního fondu dopravní infrastruktury. Pro úplnost je třeba uvést, že i když státní fondy mají svůj vlastní rozpočet, je jejich samostatnost ve vztahu k státnímu rozpočtu iluzorní. Do celkového výsledku hospodaření státu, totiž musíme započítat i výsledky

hospodaření všech státních fondů, tedy i Státního fondu dopravní infrastruktury. Je tedy možno souhlasit s tvrzením ministra financí Miroslava Kalouska, cituji „, Bud' jsme mohli přiznat skutečný schodek rozpočtu 122 miliard korun (pozn. autora: státního rozpočtu ČR pro rok 2007), nebo získat jednorázový příjem z prodeje státního majetku – podílu ČEZ. Rozhodli jsme se pro druhou možnost“, konec citátu. Ministr dopravy prohlásil, že Státní fond dopravní infrastruktury potřebuje peníze nejpozději ve třetím čtvrtletí 2007, aby bylo možné profinancovat již schválené dopravní stavby (zejména dálnice).

Dle mého názoru privatizovat takové strategické odvětví jako je energetika a zejména dominantní energetická společnost ČEZ je nesprávné. Stát postupně ztrácí vliv nad strategickou energetickou společností, tedy odvětvím, které je trvalé (i výhledově) ziskové a podstupuje riziko, které můžeme zařadit jako riziko bezpečnostní. I když prodejem sedmi procent akcií firmy ČEZ stát prakticky rozhodující vliv neztrácí (možnost ztráty vlivu je pouze teoretická, protože se nedá předpokládat účast všech drobných akcionářů na valné hromadě), přesto užití výnosu na vykrytí schodku státního rozpočtu je nedobré. Velmi pravděpodobně se dá předpokládat, že cena akcií v budoucím období poroste (stát by získal větší finanční prostředky) a získané finance by měly být použity na financování potřebných ekonomických reforem.

Akcie státu si na burze chce koupit sám ČEZ, který má přebytek kapitálu. Osobně se obávám, že posilování dominantní role energetické společnosti ČEZ, i s přihlédnutím k jejímu postavení na evropském trhu, jako silného hráče, může nepříznivě ovlivnit konkurenční prostředí s dopadem na ceny pro koncového spotřebitele elektřiny.

Pro úplnost je třeba uvést, že Sněmovna schválila pro rok 2007 rozpočet se schodkem 91,3 miliardy korun, nezapočítala však rozpočtový schodek Státního fondu dopravy, tedy chybějící prostředky na výstavbu dálnic.

8. Některé názory na postup liberalizace trhu s elektrickou energií

Bohužel ani taková odborná problematika, jako je energetický trh u nás a v rámci Evropské unie, se neobejde bez politických zásahů. Politické ideologie neovlivňují jenom cesty privatizace, transformace a liberalizace energetického trhu, ale také otázky postojů k Evropské unii a jejím požadavkům. Jiné názory na liberalizaci mají velké energetické firmy, jiné firmy střední a malé. Jiné názory zastávají velcí spotřebitelé, na rozdíl od spotřebitelů malých. Zcela samostatnou kapitolou jsou požadavky ekologů, které jsou často v rozporu s ekonomickou efektivností výroby elektřiny i samotnými ekologickými požadavky (jaderná energetika – uhelné elektrárny). Z uvedeného vyplývá, že neexistují jednoznačná řešení pro uspořádání energetického trhu u nás i v Evropě. Každé řešení totiž musí vzejít se vzájemných dohod a konsensů na politické scéně v ČR i EU.

Jako příklad uvedu některé názory k postavení ČEZu na našem energetickém trhu. Vláda ČSSD prosadila řešení, které spočívalo v ovládnutí pěti distribučních regionálních společností dominantním výrobcem elektřiny a.s. ČEZ. Hlavním důvodem byl vznik silné společnosti v evropském kontextu, růst její tržní ceny a propojení výroby elektřiny s distribucí a prodejem. EU však požaduje oddělení provozovatele přenosové soustavy a provozovatele distribuční soustavy od ostatních činností, kterými jsou obchod a výroba elektřiny. Ministr průmyslu a obchodu současné vlády Martin Říman, který je zastáncem liberálních přístupů, nesouhlasí s požadavky EU a naopak podporuje posilování a.s. ČEZ – tedy řešení které zvolilo ČSSD!

Jako příklad uvádím názory rozhodujících spotřebitelů na postup liberalizace energetického trhu. Pro zdůraznění těchto názorů je třeba ještě jednou uvést cíle liberalizace evropského energetického trhu: **je to především náhrada regulovaného monopolu konkurenčním prostředím umožňující snížení cen energií i optimalizaci nákladů a výnosů výrobců, předvídatelný vývoj cen v návaznosti na vývoj nabídky a poptávky, odstranění bariér přeshraničního obchodování s energií.**

Velcí spotřebitelé konstatují těžkosti v dosažení konkurence z důvodu existence dominantních energetických firem na národním i regionálním trhu. Za pozitivní vliv liberalizace považují pokles cen (o cca 15 %) oproti roku 1995. Za nejvýznamnější projev liberalizace považují roli nezávislého regulátora monitorujícího funkčnost trhu. Velcí spotřebitelé dále uvádějí, že rozhodující výrobci si mezi sebou téměř nekonkurují, ceny na národním trhu jsou určovány v podstatě dominantním výrobcem, který

často ovládá i distribuci. Do cen se promítají přírůžkami k tíži spotřebitelů vládní rozhodnutí v oblasti ekologické a sociální politiky.

Jako negativa otvírání trhu s energiemi v ČR velcí spotřebitelé uvádějí dále legislativní nedostatky, kdy legislativa je ovlivňovaná energetickými firmami, neexistenci funkčního konkurenčního prostředí na straně nabídky – regulovaný monopol byl nahrazen neregulovaným oligopolem. Negativa energetického trhu ohrožují existenci a konkurenceschopnost některých průmyslových odvětví.

Velcí spotřebitelé, v případě liberalizace elektřiny, soudí, že nespĺnila očekávání a doporučují přechodnou regulaci ceny u výrobců. Nutnou podmínkou fungování volného trhu je naprosté oddělení distribuce a přenosu od výroby.

Samozřejmě, že proti uvedeným názorům budou stát tvrzení výrobců (ČEZ) a tvrzení ostatních aktérů trhu. Podstatnou věcí je ale vytvoření takové energetické politiky, která přihlédne ke stanoviskům účastníků trhu, bude respektovat požadavky EU a možnosti v oblasti energetických zdrojů.

9. Závěry a otevřené problémy

Jestliže vyjdeme z ekonomických teorií, které charakterizují liberalismus jako filozofii ekonomické svobody a hlavně nezasahování státu do ekonomiky, tak skutečně v liberalizaci energetického trhu jsme opravdu na začátku. Za rozhodující je možno považovat splnění směrnic a požadavků EU. Zde ovšem také nedošlo k jednoznačnému prosazení oddělení výroby, přenosu, distribuce a obchodu a jsou dány alternativy. Jak jsem v předchozí kapitole uvedl, náš (český) přístup k směrnicím EU je dán, kromě jiného, euroskepticismem současných vládnoucích politiků.

Nechci polemizovat s myšlenkami liberalismu a správnosti jeho absolutní aplikace na naši ekonomiku, a v tomto případě, na energetiku, ale zůstává (snad nevyslovená) otázka, zda vůbec existuje jiná alternativa. Nikdo snad nepochybuje, že energetika patřila, patří a bude patřit mezi vysoce zisková odvětví každého národního hospodářství. Nikdo nepochybuje o tom, že energetiku můžeme zařadit mezi vysoce strategická odvětví. Bezpečnost dodávek energetických zdrojů v dlouhodobém výhledu je základní prioritou pro existenci a rozvoj celé společnosti. *Proč tedy stát (vláda) privatizuje odvětví, které mu dlouhodobě může přinášet výnosy ve variantě získání jednorázových prostředků? Existuje nějaká studie, která by alespoň hypoteticky porovнала varianty transformace české energetiky? Jaké budou metody pro privatizaci státních podílů v dominantní energetické firmě – ČEZ? Půjde o přímý prodej strategickému partnerovi? Nebo bude zvolen transparentní prodej na kapitálovém trhu (s nebezpečím, že podíl získá „nežádoucí“ investor)?* Vzhledem k tomu, že každé ze zvolených řešení je řešením (v podstatě) nevratným, měla by optimální varianta vzniknout na základě odborného (!), nikoliv ideologického přístupu.

Další problémy, které kromě ekonomické, ekologické a společenské dimenze, mají i politické zabarvení je otázka jaderné energetiky. Ve stejných souvislostech je třeba posoudit také tzv. těžební limity. Uvedené problémy vyžadují odborné a jedině odborné řešení, s následným politickým konsensem.

Dlouhodobé a bezpečné dodávky energetických zdrojů si vyžadují posouzení geopolitických souvislostí. Energetická bezpečnost se tak stává jednou z priorit hospodářské politiky každého státu.

Jestliže sledujeme diskuse na uvedené téma mezi politiky (vrcholovými, regionálními, lokálními) zprostředkované našimi médii, jsme často svědky absence odborných znalostí a argumentů. Široká veřejnost, vzhledem k dlouhodobosti energetických řešení, by měla být v předstihu seznamována s energetickými

konceptem a energetickou politikou. Energetická politika státu nemůže být prosazena jenom vládními stranami, ale musí být přijata i podstatnou částí opozice.

Otázky liberalizace energetiky úzce souvisí s globalizačními tendencemi světové ekonomiky, jak jsem již uvedl v předchozích částech své práce. Energetická propojenost jednotlivých států, musí vycházet z problematiky energetických otázek celosvětových, naše pak hlavně Evropské unie.

V závěrečné části své bakalářské práce jsem uvedl určité otázky, související s danou problematikou. Uvědomuji si, že odpovědi na ně jsou složité, vyžadují hluboké odborné znalosti i praktické zkušenosti a tedy daleko přesahují možnosti a rámec takovéto práce. Vzhledem k složitosti i zajímavosti problematiky bych chtěl na uvedeném tématu pokračovat v magisterské práci.

Použitá literatura a prameny

Tištěné zdroje

- Dušek, L. *Konkurence – cesta k efektivní výrobě a spotřebě elektrické energie*, Praha : Liberální institut a Centrum liberálních studií, 1998. ISBN 80-902270-9-0
- Energetická politika, Pardubice : Teplárenské sdružení ČR, 2002.*
- Energetická politika pro Evropu, Brusel : Komise evropských společenství, 2007.*
- Hindls, R., Holman, R., Hronová, S. a kol. *Ekonomický slovník*, 1.vydání, Praha : C. H. Beck, 2003. ISBN 80-7179-819-3.
- Národní zpráva České republiky o elektroenergetice a plynárenství za rok 2005, Praha : Energetický regulační úřad, 2006.*
- Procházka, V. *Vývoj liberalizace trhu s elektřinou v Německu a v Rakousku*, Praha : ENERGETIKA, 2002, č. 9.
- Růžičková, B. *Liberalizace v kapsách daňových poplatníků*, Praha : PROFIT, podnikatelský týdeník, 2004.
- Synek, M. a kol. *Podniková ekonomika*, 3. vydání, Praha : C.H. Beck, 2002. ISBN 80-7179-892-4
- Státní energetická koncepce České republiky, Pardubice : Teplárenské sdružení, 2004.*
- Zelená kniha EU o energii, Brusel : Komise evropských společenství, 1996.*
- Zákon 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon).*
- Zákon 406/2000 Sb., o hospodaření energií.*

Elektronické zdroje

- HAVEL, L. *Základní pilíře zákona č. 458/2000 Sb.* Energetik.cz [online]. © 2005 [cit. 2007-01-25]. <<http://www.energetik.cz/hlavni3.html?m1=/clanky/index.html>>
- Liberalizace energetického trhu v ČR je stále na začátku.* Ekolist.cz, [online]. © 2006 [cit. 2006-12-09]. <<http://www.ekolist.cz/txtzprava.shtml?x=1836646>>
- Má jaderná energie budoucnost?.* Ielektro.cz [online]. © 2001-2004 [cit. 2007-02-15]. <<http://www.ielektro.cz/ekologie/jadro.html>>
- PÍHA, M. *K otázce privatizace elektroenergetiky.* Volny.cz, [online]. © 2001 [cit. 2007-02-05]. <http://www.volny.cz/casopis.energetika/e_0401_1.html>
- VÁŇA, J : *Liberalizace energetického zákona a rozvoj obnovitelných energií.* Biom.cz [online]. © 2002 [cit. 2007-02-11]. <<http://www.biom.cz/index.shtml?x=95772>>

Zajíček, M. *Liberalizace elektroenergetického trhu v ČR*. Libint.cz, [online]. © 1999 [cit. 2007-02-05]. <<http://www.libinst.cz/clanky.php?id=318.html>>

Seznam zkratk

apod. – a podobně

cca – odhadem

CO₂ – Oxid uhličitý

ČSSD – Česká strana sociálně demokratická

E.ON – Společnosti zabývající se správou, rozvojem distribuční soustavy a obchodem s elektrickou energií

ES – Evropské společenství

GWh – Giga Watt hodin (jednotka elektrického výkonu)

KVET – Kombinovaná výroba elektřiny a tepla

kV – kilo Volt (jednotka elektrického napětí)

kW – kilo Watt (jednotka elektrického výkonu)

MW – Mega Watt (jednotka elektrického výkonu)

mil. – milión

mld. – miliarda

např. – například

resp. – respektive

RWE – plynárenský podnik

Sb. – Sbírka zákonů

tzv. – takzvaně

tj. – to jest

ABSTRAKT

Jirák, S. *Liberalizace trhu s elektrickou energií, její analýza, přínosy a dopady pro konečného zákazníka a elektroenergetický sektor : bakalářská práce.* České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2007. 45 s. Vedoucí bakalářské práce Doc. Ing. Antonín Plaček, CSc.

Klíčové pojmy: Liberalizmus, energetický trh, energetická politika, energetická koncepce, jaderná energetika, primární energetické zdroje, regulace energetického trhu

Práce se zabývá obecnými zásadami liberalizace a liberalizací v energetickém trhu. Charakterizuje energetickou politiku v EU a ČR. V energetické politice uvádí legislativní normy a zabývá se energetickou koncepcí ČR. Charakterizuje proces liberalizace v některých státech EU a ČR, uvádí některé názory na liberalizaci. V závěrečné části uvádí některé otevřené otázky naší energetiky.

ABSTRACT

Jirák, S. *Liberalization of the Energy Market, Its Analysis, End-user Benefits and Effects, and Electro Energetic Sector: a bachelor degree thesis.* České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s. (College of European and Regional Studies), 2007, 45 pages. Supervisor of the bachelor degree thesis : Doc. Ing. Antonín Plaček, CSc..

Key words: liberalism, energy market, energy politics, energy conception, nuclear power engineering, primary energy sources, regulation of energy markets

The thesis aims at the general principles of liberalization and liberalization of the energy market. Further, the energy politics both in the European Union and the Czech Republic is defined. Moreover, the legislative norms of the energy politics are given and the energy conception is described. Besides, the liberalization process in some of the EU countries and in the Czech Republic is described; some views on the liberalization are given. Some of the open questions about our (Czech) power engineering are given in the concluding part of the thesis.